

Over liefde en vervreemding

Poëzie

door Nels Fahner

Ik lig in jouw armen, liefste,
als de amandelpit in de amandel.
Zeg me: waar staat
onze amandelboom?

Van de Duitse dichteres Hilde Domin (1909-2006), wier Hoogliedachtige liefdesgedichten enigszins aan die van Judith Herzberg doen denken, is nog bijna nooit iets in het Nederlands vertaald. Dat alleen al maakt de nieuwe bloemlezing met vertalingen, getiteld *Abel sta op*, tot een bijzondere uitgave. Hebben we door de taalgrens tot nu toe iets gemist dat we eigenlijk niet hadden mogen missen? Daar lijkt het wel op.

Hilde Domin is het pseudoniem van Hilde Löwenstein, geboren in Keulen, als dochter van geassimileerde Joden. De Tweede Wereldoorlog overleefde ze doordat ze al in 1932 was geëmigreerd naar de Dominicaanse Republiek. De naam van dat land leeft voort in haar dichtersnaam Domin. Na de oorlog studeerde ze onder meer sociologie en filosofie bij bekende leermeesters als Karl Jaspers en Karl Mannheim. Domin promoveerde in Florence op een staatkundig onderwerp en werkte een tijdlang als universitair docent Duitse Letterkunde voordat ze gedichten begon te schrijven.

Al deze levenservaring en intellectuele bagage vertaalt zich bij Domin vooral in een bepaalde toon - een manier van kijken of liever 'zien' die niet alledaags is, en ook niet aan iedere dichter gegeven.

Neem het gedicht *Gaand landschap* dat zo begint:

Een mens moet kunnen gaan

*en toch zijn als een boom:
geworteld in de grond,
alsof het landschap gaat en wij vaststaan.*

Domin's poëzie prikkelt haast achteloos je verbeelding; ze opent door de regel 'alsof het landschap gaat en wij vaststaan' als het ware een 'mentale ruimte' waarvan je vooraf niet wist dat je die had.

Domin heeft zich nooit geprofileerd als een Joods dichteres, maar de thematiek van haar gedichten raakt wel aan het lot van de Joden in de wereldgeschiedenis. Tegelijkertijd zijn ballingschap en vervreemding thema's die in een gefragmenteerde tijd als de onze door bijna iedereen op zijn of haar eigen manier herkend kunnen worden.

Abel sta op is tegen die achtergrond een zoektocht naar wat mensen zijn. Wat verbindt ons? Juist wanneer je niet vanzelfsprekend door afkomst met elkaar verbonden bent, komt die vraag op scherp te staan.

Dobins poëzie bevat wat dat betreft indringende

Hilde Domin, gemengde techniek door Ursula Stock (2006). Beeld: wikipedia

regels, bijvoorbeeld in het titelgedicht *Abel sta op*. Dit gedicht wil het verhaal van Kaïn en Abel opnieuw 'spelen'; als Abel opstaat uit de dood is er een ander antwoord mogelijk dan de haat van Kaïn.

*Ik schrijf dit
ik een kind van Abel
en ik ben dagelijks bang
voor het antwoord.*

De angst die uit dit gedicht spreekt doet de rillingen over je rug gaan.

Tegelijkertijd denkt Dobin verder, bijvoorbeeld over de vraag wanneer geweld gerechtvaardigd is. Dit dilemma maakt het slot van het gedicht pregnant en ongemaakt:

*het vuur dat brandt op aarde
moet het vuur van Abel zijn.*

*En aan de rakettenstaarten
moeten de vuren van Abel zijn*

In Nederland wilden de Vijftigers na de oorlog graag 'gevaarlijke poëzie' die de taal op het spel zette, pijn zichtbaar maakte en zich niet in een negentiende-eeuwse huiskamerlijkheid zou opsluiten. Iets van die profetische inslag is terug te vinden in een fragment als dit uit het gedicht *Ik wil je*:

*Vrijheid woord
dat ik opruwen wil
ik wil je vol glassplinters steken
dat je ons zwaar op de tong ligt
en niemand's speelbal bent.*

Ik ken in Nederland eigenlijk niet zoveel dichters die een dergelijk engagement in hun taal steken en tegelijkertijd zo speels en leesbaar blijven. Bij Dobin liggen genieten, denken en als lezer geconfronteerd worden in het verlengde van elkaar. En lees dan later het gedicht nog eens en je ontdekt weer wat nieuws.

Dat betekent niet dat elk gedicht even sterk aanspreekt. Sommige gedichten komen door de vrije versvorm op het eerste gezicht vormeloos over. Haar ode aan de dichter Pablo Neruda gaat wat mij betreft te veel gebukt onder verering:

*Jouw eenvoudige
jouw onvervalste woorden
net als mijn eenvoudige woorden
ruiken naar mens.*

Hoe mooi en belangrijk ook, de gedichten in *Abel sta op* die indirect gaan over het dichten zelf, verleiden minder, spreken meer het hoofd aan dan het hart.

Genieten, denken en geconfronteerd worden liggen in het verlengde van elkaar

Maar wat geeft het, al met al is *Abel sta op* een geweldige bron van goed vertaalde, muzikale gedichten over liefde, vervreemding en menselijke verhoudingen. Het gedicht *Mooier* is daar een sprekend voorbeeld van. Hier roept Dobin een wereld op om hem met hetzelfde gemak - bijna laconiek - weer af te breken.

Mooier zijn de gedichten van het geluk (...)

*Zoals de vogel mooier is dan het ei
zoals het mooi is als het licht wordt
is mooier het geluk.*

*En zijn mooier de gedichten
die ik niet schrijven zal.*

i *Abel sta op*. Hilde Domin. Zeventig gedichten gekozen en vertaald door Kees Kok. Uitgeverij Skandalon Vught, 15,00 euro

Skriuwe wy 'ergens' yn it Frysk?

Wurden

troch Hindrik Sijens

Geef Frysk is net wichtich of belangryk, wie in pear wike lyn in diskusjstelling by Omrop Fryslân. Genôch reden dus foar fûle striidpetearen oer de kwaliteit fan it Frysk. Sille wy al dy Hollanisten derút kneppele en sa de taal suver hâlde? Of moatte wy it mar moai gewurde litte, want it is gewoan in taalferoaring.

It is soms lestich om út te meitsjen wat al of net echt (geef) Frysk is. 'Suver Frysk' bestiet net, gjin inkelde taal is 'suver', want talen dy't kontakt mei-inoar hawwe, beynfloedzje inoar oer en wer. Sa lient it Frysk al mear

as fiifhûndert jier Nederlânske wurden en it Nederlânsk hat ek wolris wat út it Frysk liend. De iene fynt dat slim, al dy lienwurden, foaral as der wol goede Fryske wurden foar besteane. En in oar seit, och lit mar gewurde, at de minsken my mar begripe, want dêr giet it op 't lêst om.

Yn it moderne Frysk wurde mear en mear Nederlânske wurden brûkt. Hjir binne in pear foarbylden fan sinnen mei wurden deryn dy't streekrocht út it Nederlânsk komme: We krije iten fan de 'voedselbank'. Dan is it 'over en uit'. We 'hure in wenning'. Der 'binne' genôch 'kijkers' west. Ik kom fannemiddei wer 'even in besoeke bringen'.

It is foaral de sprektal dy't gevoelig is foar Nederlânske lienwurden. Dat leit ek wol foar de hân, want men heart in soad Nederlânsk om jin hinne en wit net altiten wat it goede Fryske wurd is. Betink sa gau mar ris it Fryske wurd foar 'juichen' yn in sin as 'we moeten niet te vroeg juichen'. As men gewoan in praatsje hat, is der gjin tiid om dêr oer nei te tinken en dan seit men sa'n sin hast letterlik yn it Nederlânsk: we moatte net te 'froech juiche'.

Skriuwwize

As it der net mear ta docht oft men Hollanisten yn de sprektal brûkt, dan komt ek de fraach op hoe't je dy dan

skriuwe moatte. Moatte se oanpast wurde oan de Fryske skriuwwize of moatte se mar yn it Nederlânsk skreaun wurde? Is it dan 'foedselbank' of 'voedselbank' (yn it Frysk begjinne de wurden net mei in v). En as in Fryskprater 'huren' seit en dat ek skriuwe wol, hoe moat dat dan: 'ik huer in hûs' of 'ik huur in hûs'? En hoe moat it Nederlânske 'ergens' yn it Frysk; skriuwe je dat as 'erges', wat men hjir en dêr wol sjocht? As de stomme n dêr net skreaun wurdt, moat dan de stomme r yn bygelyks fee-arts dan ek net weilitten wurde: 'de feats hat Bijke litte ynsliepen'.

As geef Frysk dan net sa belangryk mear is, dan moatte

de foarstanders fan dy stelling har wol realisearje dat de skriuwwize fan dat nije Frysk fragen opropt: de Hollanisten gewoan mar oernimme of oanpasse oan de Fryske skriuwwize. Wy kinne ek besykje om dochs goed en fersoarge Frysk te skriuwen. It skreaune Frysk mei allegear Hollanisten, ergens liket it nergens nei.

i Hindrik Sijens (1960) is taalkundige by de Fryske Akademy. Hy die ûndersyk nei bakkersfaktaal en de Fryske stavering en wurket mei oan ferskate wurdboekprojekten

i Reagearje? Sjoch op <http://wurden.blogspot.com/>